

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

ACTIVITEITENVERSLAG 2017

Dit document bevindt zich op de website van het Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting: www.armoedebestrijding.be.

De onderlijnde woorden in de tekst zijn hyperlinks en geven telkens
toegang tot de elektronische documenten.

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING.....	1
2.	OVERLEG EN UITWISSELING MET DIVERSE ACTOREN.....	2
	2.1. <i>Dialogo in perspectief van het twejaarlijkse Verslag 2016-2017</i>	2
	2.2. <i>Samenwerking met administraties en kabinetten</i>	3
	2.3. <i>Samenwerking met onderzoeksinstellingen</i>	4
	2.4. <i>Samenwerking met mensenrechteninstellingen</i>	6
	2.5. <i>Samenwerking met justitiële actoren</i>	7
	2.6. <i>Samenwerking met andere actoren</i>	8
3.	ADVIEZEN.....	9
	3.1. <i>Adviezen aan overheden</i>	9
	3.2. <i>Bijdragen aan internationale instanties</i>	11
	3.3. <i>Inbreng op studiedagen en colloquia</i>	11
4.	VERZAMELEN EN PUBLICATIE VAN RECHTSPRAAK.....	13
5.	COMMUNICATIE.....	14
	5.1. <i>Website</i>	14
	5.2. <i>Persrelaties, mediastrategie en sociale media</i>	14
	5.3. <i>Publicaties</i>	15
	5.4. <i>Echo in de media</i>	15
6.	INTERNE WERKING.....	15
	6.1. <i>Begeleidingscommissie</i>	15
	6.2. <i>Beheerscomité</i>	16
	6.3. <i>Team</i>	16
7.	BIJLAGE: SAMENWERKINGSAKKOORD.....	18

1. Inleiding

Voor dit activiteitenverslag 2017 hebben we een structuur gekozen die het zowel mogelijk maakt om het werk van het Steunpunt als structureel overlegorgaan zichtbaar te maken als om de daaruit resulterende bijdrage van het Steunpunt aan het publieke en politieke debat aan te halen. Concreet belichten we enerzijds de verschillende types actoren waarmee het Steunpunt in 2017 werkte en de diverse vormen die deze samenwerkingen en partnerschappen aannamen (punt 1) en anderzijds de kennis die we door deze werkwijze over meerdere thema's opbouwden en aan diverse actoren doorgaven (punt 2).

We besloten eveneens om een specifiek punt aan het project Rechtspraak te wijden, dat in 2017 goed vorderde. Dat is onder meer te danken aan een gemakkelijker toegang tot ongepubliceerde beslissingen en aan de opgebouwde ervaring inzake selectie van beslissingen, opmaak van samenvattingen en meer bepaald het contextualiseren van beslissingen. Het belang van mogelijke verbanden tussen het project Rechtspraak en het tweejaarlijkse Verslag, en de beslissing om thematische nota's te gaan publiceren – waarvan het eerste gewijd zal zijn aan de rechtspraak inzake referentieadres – vormden ook een extra motivatie voor het team (punt 3).

In 2017 hadden we versterkt aandacht voor onze communicatie, wat dan ook als specifiek punt wordt vermeld. We horen van heel wat mensen dat de output en werkwijze van het Steunpunt een grotere bekendheid verdienen. Een lid van het team met opleiding journalistiek werd daarom voor een deel van zijn werktijd belast met het versterken van deze communicatieve dimensie, weliswaar binnen de perken van de beperkte middelen van het Steunpunt.

Het activiteitenverslag eindigt met de traditionele overzichtsrubriek van de Begeleidingscommissie en het Beheerscomité van het Steunpunt, en van het team.

We menen te mogen besluiten dat het geheel van de in dit verslag gepresenteerde activiteiten een stap vooruit betekent in de realisatie van de doelstellingen van het strategisch plan 2017-2019.

N.B. De hyperlinks geven de lezer gemakkelijk toegang tot de relevante documenten en informatie.

2. Overleg en uitwisseling met diverse actoren

2.1. Dialoog in perspectief van het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017

Aansluitend op het dialoogproces dat opgestart werd in het kader van het Algemeen Verslag over de Armoede, kreeg het Steunpunt de opdracht toevertrouwd om een structureel overleg te organiseren tussen mensen in armoede en andere actoren (beroepskrachten, academici, sociale partners, beleidsverantwoordelijken), met bijzondere aandacht voor de participatie van mensen in armoede en hun verenigingen.

Het merendeel van het werk van het team in 2017 stond in teken van de redactie van het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017, onder de titel 'Burgerschap en armoede'. Daarbij werd het al in 2016 ingezette proces voortgezet, waarbij 4 overlegvergaderingen plaatsvonden met verenigingen waar armen het woord nemen en met verschillende beroepskrachten, die direct of indirect betrokken zijn in de strijd tegen armoede. In 2017 heeft het team dit werk verdergezet met 7 overlegvergaderingen, waarvan de meeste een hele dag duurden en telkens een 50-tal deelnemers samenbrachten.

≡ *Zeven dagen van overleg*

De eerste vergaderingen in 2017 hadden tot doel om het Verslag te 'voeden' met inhoud. Op 31 januari 2017 wisselden de deelnemers hun analyses met elkaar uit en discussieerden ze over het thema van 'keuzevrijheid' voor wie in armoede leeft. In de voormiddag ging het daarbij over voedselhulp, beheer van de goederen of van de persoon en over de problematiek van overmatige schuldenlast. De namiddag werd besteed aan alternatieve woonvormen. Een andere inhoudelijke vergadering vond plaats op 25 april over het thema 'participatie', zowel in de zin van deelname aan het verenigingsleven als maatschappelijk participatie.

Bij elke vergadering werden referentiepersonen uitgenodigd om de deelnemers nader over het betreffende thema te informeren. Om iedereen de gelegenheid te bieden vrijuit te spreken werd regelmatig gewerkt in kleinere discussiegroepen. Daartoe werden ook animatietechnieken voorbereid. Telkens waren er tolken aanwezig om direct te vertalen wat er gezegd werd. Veel deelnemers waardeerden het trouwens om te horen wat er voorbij de taalgrens gebeurt, want dat overkomt hen niet vaak. Daarnaast werd een overlegdag gezamenlijk door minister Antonio Antoniadis en het Steunpunt in Eupen georganiseerd, om actoren uit de Duitstalige Gemeenschap bij de uitwerking van het Verslag te betrekken.

Voor elk overleg werd een gedetailleerd – en tweetalig – verslag van de voorgaande vergadering aan alle deelnemers verstuurd. Zo kon iedereen herlezen wat hij ingebracht had en het verslag op accuraatheid controleren. De agenda van de volgende vergadering werd ook voldoende tijdig verstuurd, waardoor de deelnemers hun analyse samen konden voorbereiden. Het engagement van de verenigingen was opmerkelijk en sommige hadden er zelfs twee volle dagen voor over om het volgende overleg voor te bereiden! Het is dit voorbereidend werk dat de discussies werkelijk heeft verrijkt met vergaande en doordachte gezamenlijke analyses.

Parallel aan de organisatie van de overlegvergaderingen wijdde het team zich aan de redactie van het eigenlijke Verslag. Daarbij ging het er eerst om de 'basismaterie' uit de overlegvergaderingen te

structureren. De rijkdom van de debatten en van de besproken thema's maakte bijkomend juridisch, sociologisch en statistisch onderzoek door het team noodzakelijk, om de mondelinge bijdragen in een ruimere context te situeren en nog meer met de diverse betrokken administraties en beroepskrachten af te toetsen. Daartoe nam het team meerdere bilaterale contacten. Naarmate de redactie van het Verslag vorderde, werden de voorlopige versies dan naar de overlegdeelnemers verstuurd, die erop toezagen dat het geschrevene wel degelijk de geest van het overleg weerspiegelde.

De meerdere overlegvergaderingen maakten het voor de deelnemers mogelijk om zich uit te spreken over het redactieproces en ook om de inhoud van het Verslag verder te verdiepen. Bij een eerste vergadering op 16 maart werd de structuur van het Verslag in drie pijlers vastgelegd. De vergaderingen van 23 mei, 27 juni en 7 september werden besteed aan de herlezing van de hoofdstukken 1, 2 en 3 van het Verslag. Tijdens de vergadering van 3 oktober werd een cruciaal werk verricht, deze had als doel om de aanbevelingen voor de politieke actoren uit te werken. Tot slot werd op 24 oktober een 'verruimde' vergadering georganiseerd, waarbij beroepskrachten die nog niet bij het overleg betrokken waren zich bogen over de structuur en de behandelde thema's van het Verslag, om in de mate van het mogelijke te vermijden dat het Verslag essentiële aspecten van burgerschap in verband met armoede niet zou behandelen. In het totaal werkten niet minder dan 261 personen vanuit 116 organisaties mee aan de redactie van het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017, dat dus eens te meer kon rekenen op een brede mobilisatie.

De laatste maanden van het jaar werden (bijna) volledig in beslag genomen door de eindredactie van het Verslag, met meer bepaald aandacht voor de opmerkingen van de Begeleidingscommissie en voor talrijke bijdragen van de deelnemers.

2.2. Samenwerking met administraties en kabinetten

Als interfederale instantie werkt het Steunpunt samen met verschillende administraties en kabinetten, aangaande verschillende domeinen en bevoegdheidsniveaus.

- Als lid van de werkgroep 'armoede en sociale inclusie', in het leven geroepen door de Stuurgroep Diversiteitsmanagement van de Federale Overheid om de problematiek van armoede onder federale ambtenaren onder de aandacht te brengen, heeft het Steunpunt een bijdrage geleverd op de [Federale dag van de diversiteit op 17 oktober 2017](#). Deze dag stond in het teken van armoede op de werkvloer. De [presentatie van het Steunpunt](#) lichtte verschillende aspecten van armoede toe met een specifieke focus op de arbeidsmarkt.
- Het Steunpunt is lid van het netwerk van federale armoedeambtenaren en neemt vanuit die hoedanigheid deel aan de trimestriële vergaderingen. In 2017 werd een brochure opgemaakt die dit netwerk voorstelt. De werkzaamheden over de automatische toekenning van sociale rechten – voortbouwend op het materiaal van het Steunpunt – werden verdergezet, evenals deze betreffende de monitoring van het 3de Federaal Plan Armoedebestrijding (2016-2019). Er werden ook tussenkomsten georganiseerd ter presentatie van initiatieven relevant voor armoede, zoals bijvoorbeeld de onderzoeken [Mehobel](#) en [Take](#).
- Het Steunpunt draagt bij aan het [Belgisch luik van de Europa Strategie 2020](#). Op federaal niveau zijn er twee werkgroepen die de stakeholders verzamelen: het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU 2020, gecoördineerd door de POD Maatschappelijke Integratie, en de

Werkgroep 'Sociale indicatoren', gecoördineerd door de FOD Sociale Zekerheid. Het Belgisch Platform tegen armoede en sociale uitsluiting EU 2020 kwam in 2017 viermaal samen. De Werkgroep 'Sociale indicatoren' kwam tweemaal samen, onder andere in functie van het indicatorenmateriaal voor de Belgische rapportage in het kader van EU2020.

- Het Steunpunt neemt deel aan het horizontaal Permanent Armoede Overleg (PAO). Dit is de decretaal bepaalde plaats waar aandachtsambtenaren uit de Vlaamse administratie samen met het Netwerk tegen Armoede en een aantal andere partners (waaronder het Steunpunt) samenkomen. Dit platform is bijzonder interessant om de werkzaamheden en publicaties van het Steunpunt kenbaar te maken en in functie van samenwerking met specifieke administraties. In 2017 heeft het ook actief deelgenomen aan verschillende werkgroepen binnen het HPAO: de werkgroep toegankelijkheid, de werkgroep sociale correcties (het Steunpunt bezorgde de input voor een deel van de nota van de werkgroep) en de werkgroep beleidsparticipatie.
- Sinds in Vlaanderen sociale statistieken rond water worden uitgewerkt, is er ook een Klankbordgroep 'Algemeen Waterverkoopreglement' actief, met deelname van het Steunpunt. In deze groep worden de nieuwe jaarlijkse cijfers besproken, wat een licht werpt op de problematiek en de uitvoering van de regelgeving op het terrein.
- Het Steunpunt nam deel aan de bijeenkomst van het gemengd platform dak- en thuisloosheid in oktober 2017 in het kader van de opvolging van het Vlaams actieplan dak- en thuisloosheid.
- In de Federatie Wallonië-Brussel, heeft het Steunpunt zijn samenwerking met de *Administration générale de l'aide à la jeunesse* – binnen de groep Agora – verdergezet. Deze groep werd in 1998 opgericht op vraag van de Interministeriële Conferentie voor Maatschappelijke Integratie om de decreten betreffende de Bijzondere Jeugdzorg te evalueren met de bedoeling plaatsingen wegens armoede te vermijden en de ouder-kindrelatie te vrijwaren. Een in 2017 gepubliceerde brochure met de reflecties van de groep Agora over de transparantie en verspreiding van door beroepskrachten opgemaakte documenten werd breed verspreid in de sector. Centraal voor het werk van Agora was de door de 6de staatshervorming noodzakelijke herziening van de wetgeving betreffende de preventie, hulp en bescherming aan de jeugd. Ook de kwestie van het behoud van de band tussen ouders en geplaatste kinderen heeft de groep sterk gemobiliseerd, in het bijzonder na goedkeuring van de wet tot invoering van een statuut voor pleegzorgers in maart 2017. De video die gemaakt werd in het verlengde van het door het Steunpunt georganiseerde overleg werd in bijna alle arrondissementen getoond.
- De coördinatrice van het Steunpunt heeft op vraag van de GGC als extern jurylid deelgenomen aan de selectie van een vervanger voor de directrice van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.

2.3. Samenwerking met onderzoeksinstituten

Het Steunpunt verzamelt kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmateriaal om dit via zijn publicaties en website te verspreiden. Het ondersteunt hierbij ook het onderzoek naar armoede en sociale uitsluiting in België. Hiertoe ondersteunt het Steunpunt verschillende onderzoeksinitiatieven door deelname aan de begeleidingscomités van deze onderzoeksprojecten en door bilaterale contacten met onderzoekers.

≤ *Begeleidingscomités en stuurgroepen van onderzoeksprojecten*

- Begeleidingscomité van het onderzoek ['Leeftijd, vrouwen en werk: een evaluatie'](#) (WOLDEMP), gecoördineerd door de Universiteit Catholique de Louvain in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid. De afsluitende resultaten van dit onderzoek werden tijdens een studievoormiddag op 20 februari 2017 voorgesteld en bediscussieerd.
- Begeleidingscomité van het onderzoek naar ['Geïntegreerde netwerken in de strijd tegen kinderarmoede'](#) (INCH), gecoördineerd door de Universiteit Antwerpen, in samenwerking met de Universiteit Gent en de Université de Liège, in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid.
- Gebruikersgroep van datawarehouse 'Arbeidsmarkt en sociale bescherming' (Kruispuntbank van de sociale zekerheid). Datawarehouse 'Arbeidsmarkt en sociale bescherming' is een belangrijke databank voor kwantitatief onderzoek en is ook bijzonder relevant in het kader van longitudinaal onderzoek.
- Begeleidingscomité van het onderzoek ['Verzoening van de ecologische en sociale doelen in de transitie naar een koolstofarme maatschappij'](#) (SUSPENS), gecoördineerd door UAntwerpen, in samenwerking met ULB, IGEAT en het Federaal Planbureau, in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid.
- Begeleidingscomité van het onderzoek ['Werkende armen en veranderingen in werk, inkomen, en de gezinssamenstelling'](#) (IPSWICH), gecoördineerd door KULeuven, in samenwerking met ULB en UAntwerpen, in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid.
- Groep van experts en stakeholders voor de studie ['2015-50 \(HSR\) Organisatie van de gezondheidszorg in de Belgische gevangenis'](#) van het Federaal Kenniscentrum voor de gezondheidszorg. Dit onderzoek werd afgerond in 2017.
- Stuurgroep van het PWO-onderzoek van de UCLL ["Sterke start: Een toegankelijk participatief empowerend groepsprogramma in het eerste jaar na de bevalling"](#) (looptijd tot september 2018).
- Opvolgingsgroep restreint (Groupe de suivi restreint/GRS) van het prospectief onderzoek 'Pauvreté, précarité et exclusion socioéconomique en Wallonie : quels futurs possibles?', gevraagd door IWEPS, réalisée par un consortium composé de 3 partenaires : SONECOM, IDD et Cris.
- Begeleidingscomité van het onderzoek ['Het monitoren van dakloosheid in België'](#) (MEHOBEL) uitgevoerd door KULeuven en ULg in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid: verschillende bijeenkomsten van het begeleidingscomité, en rondetafels betreffende Vlaanderen en Brussel. Dit onderzoek is bijzonder pertinent in het kader van de opdracht die het Steunpunt in het Samenwerkingsakkoord betreffende dak- en thuisloosheid meekrijgt als algemeen verzamelpunt.
- Onderzoekcomité van het onderzoek ['Armoedebestrijding door het verbeteren van de opname van sociale maatregelen door huishoudens en bedrijven'](#) (TAKE), uitgevoerd door UAntwerpen, ULg, het Planbureau, en FOD Sociale Zekerheid in het kader van het programma BRAIN-be van het Federaal Wetenschapsbeleid.

- Oefening inzake prospectie georganiseerd door het *Centre d'étude Habitat durable/CEDH Wallonie*.
- Stuurgroep van de studie "Implementatie van de betaalbaarheidstoets voor de integrale waterfactuur", uitgevoerd door Thomas More Hogeschool en UAntwerpen in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij.
- Stuurgroep van de studie "Prijselasticiteit van de vraag naar leidingwater in Vlaanderen", uitgevoerd door SEOR – Erasmus School of Economics in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij.

⇨ *Bilaterale contacten in het kader van onderzoeken, doctoraten, ...*

- Gesprek in het kader van het onderzoek met betrekking tot de werking en doelmatigheid van de verschillende sociale energiefondsen (PwC op vraag van POD Maatschappelijk integratie).
- Gesprek in het kader van het onderzoek INVEST – luik water (HIVA).
- Focusgesprek in het kader van doctoraat rond (de kwetsbare burger en toegang tot het sociale bijstandsrecht) (UAntwerpen).
- Focusgesprek in het kader van doctoraat rond huisvesting (ULiège).
- Deelname aan jury bachelorproeven opleiding maatschappelijk werk (Arteveldehogeschool Gent).
- Gesprek met studente in het kader van haar bachelorproef over de mogelijkheden van jongeren wanneer ze een MFC verlaten (HOGent).
- Gesprek met student over automatische toekenning van rechten in het kader van een thesis (Universiteit Hasselt).
- Deelname aan een focusgroep over participatieprojecten voor kansengroepen in het kader van een thesis van een studente (VUB).

2.4. Samenwerking met mensenrechteninstellingen

De wetgevers hebben aan het Steunpunt een mandaat toevertrouwd met betrekking tot de bescherming van de rechten van de mens. Dit mandaat werd gegeven op basis van de vaststelling dat *armoede afbreuk doet aan de waardigheid en aan de gelijke en vervreembare rechten voor alle personen* en van het gemeenschappelijk doel dat de wetgevers zich hebben gesteld, met name *het herstellen van de voorwaarden voor menselijke waardigheid en de uitoefening van de rechten van de mens*. Het Steunpunt is belast met het uitwerken van advies, het opmaken van rapporten over elke vraag betreffende de effectieve uitoefening van de mensenrechten in verband met armoede en de ongelijkheden inzake de toegang tot de rechten.

- Het Steunpunt heeft deelgenomen aan het Platform Mensenrechten (10 bijeenkomsten per jaar) dat, op vrijwillige basis, de instellingen bijeen brengt die een mandaat uitoefenen in het kader van het respect voor de rechten van de mens (College van federale ombudsmannen, *Délégué général aux droits de l'enfant* en Kinderrechtencommissaris, Interfederaal Gelijkekansencentrum, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Federaal Migratiecentrum, Commissie ter bescherming

van de persoonlijke levenssfeer, *Médiateur de la Wallonie et de la Fédération Wallonie-Bruxelles, Ombudsman des Deutschsprachigen Gemeinschaft, ...*). Dit Platform Mensenrechten heeft als doel om de problematieken die verschillende instellingen aanbelangen te analyseren, de respectievelijke bevoegdheden van elke instelling adequaat te mobiliseren, de samenwerking tussen de instellingen te stimuleren. Voorbeeld van behandelde thema's die in het bijzonder armoede raken: het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (het rapport van België is op de dagorde van de sessie van 1 maart 2018, verschillende leden van het Platform wensen een parallel rapport op te stellen), de hervorming van de juridische bijstand, het werk van het *European Union Agency for Fundamental Rights*.

- Het Steunpunt volgde met interesse de verdere werkzaamheden van de [Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind](#) (NCRK) in opvolging van de [publicatie van de nationale kinderrechtenindicatoren](#). Om deze indicatoren te vervolledigen met gegevens over kinderen en jongeren in migratie en voor kinderen en jongeren in een gemeenschapsinstelling (GI) stelde de NCRK specifieke enquêtes op voor deze groepen. In 2017 bevroegen ze leerlingen in de Onthaalklassen voor Anderstalige Nieuwkomers (OKAN) en bereidden ze de bevraging van kinderen en jongeren in een gemeenschapsinstelling voor. Het Steunpunt nam ook in 2017 deel aan de vergaderingen van de werkgroep die deze bevraging mee voorbereidt en opvolgt.
- Als lid van het [Europees Netwerk van Nationale Mensenrechteninstellingen](#) (ENNRHI/European Network of Human Rights Institutions) heeft het Steunpunt actief deelgenomen aan diens [Werkgroep rond Economische en Sociale Rechten](#) (Workgroup on Economic and Social Rights) en aan het thematisch [samenwerkingsplatform dat de Raad van Europa, Equinet, FRA en ENNHRI](#) samenbrengt om het belang van de economische en sociale rechten in Europa te benadrukken (CoE-FRA-ENNHRI-EQUINET Collaborative Platform on Social and Economic Rights). Zowel in de werkgroep als het platform wordt de expertise van het Steunpunt rond armoede en mensenrechten erkend. Op de [platformbijeenkomst in maart](#) stelde het Steunpunt zijn bijdrage aan de consultatie van de Europese Commissie over de Europese Pijler voor Sociale rechten voor. In [september stond de platformbijeenkomst](#) in het teken van een mensenrechtenbenadering in de strijd tegen armoede in Europa. Samen met vertegenwoordigers uit Nederland, Litouwen en Letland nam het Steunpunt deel aan een rondetafel over de meerwaarde van een mensenrechtenbenadering voor de strijd tegen armoede.
- Het Steunpunt nam ook deel aan een bevraging door Ennhri van haar leden over de SDG's en armoedemeting. Het Steunpunt heeft hierbij voor zijn antwoord informatie ingewonnen bij het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling en het Federaal Planbureau. Zij zijn immers verantwoordelijk voor ontwikkeling en ondersteuning van de nationale strategie duurzame ontwikkeling, in functie van de SDG's. Het Steunpunt heeft ook deelgenomen aan een bijeenkomst georganiseerd door het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling rond de eerste resultaten van de Gap Analysis SDG's.

2.5. Samenwerking met justitiële actoren

- Het Steunpunt wordt in zijn project Rechtspraak bijgestaan door een [begeleidingscomité](#), dat in 2017 vier keer samenkwam. Tijdens deze bijeenkomsten werden de werkzaamheden van het project besproken. In het Begeleidingscomité wordt uitgewisseld over de relevantie en het belang

van een bepaalde uitspraak, en wordt ook verwezen naar gerelateerde rechtsleer of rechtspraak. Dit Begeleidingscomité, samengesteld uit academici, magistraten en advocaten, herleest de door het Steunpunt opgemaakte samenvattingen om de inhoudelijke kwaliteit te waarborgen.

- Op 15 december 2017 organiseerde het Steunpunt, in samenwerking met het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding (IGO), de reflectiedag over “*de kijk van magistraten op armoede*”. Een eerste reflectiedag werd georganiseerd in december 2016, waarvan het [verslag](#) in 2017 werd opgemaakt. De dag ging van start met een getuigenis van een persoon in armoede over haar ervaringen met justitie, gevolgd door een presentatie van een vrederechter uit Châtelet. In de namiddag volgde nog een uiteenzetting door een professor over armoede en criminaliteit. In verschillende workshops reflecteerden een 70-tal magistraten in opleiding samen met magistraten, advocaten en vertegenwoordigers van verenigingen over de verschillende problemen in situaties van armoede. Voor deze workshops had het Steunpunt vier fictieve casussen voorbereid, steeds gebaseerd op beslissingen van de eigen website of ervaringen uit de praktijk. De overwegingen van elke workshop werden nadien voor de hele groep gepresenteerd. Tot slot werd afgesloten met een uiteenzetting door een advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie over armoede als prioritaire bezorgdheid voor justitie. Een verslag van deze dag zal begin 2018 beschikbaar zijn op de website.
- Het Steunpunt is waarnemend lid van het Platform *Justice pour tous*. In die hoedanigheid nam het in 2017 deel aan een overleg met het *Bureau d'aide juridique de Bruxelles* (Franstalige Bureau voor Juridische Bijstand) en met de *Ordre des barreaux francophones et germanophones de Belgique* (Franstalige en Duitstalige Balie in België, [Avocats.be](#)) voor een gedachtenuitwisseling over de juridische tweedelijnsbijstand, naar aanleiding van een Zwartboek over de betreffende hervorming.

2.6. Samenwerking met andere actoren

- Het Steunpunt nam deel aan de bijeenkomsten van de Werkgroep Energie en Armoede (georganiseerd door EANDIS), en aan de bijeenkomsten van het Platform Energie-armoede (georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting). Het werkte hierbij verder op de aanbevelingen uit het Verslag 2014-2015 'Publieke diensten', zoals bijvoorbeeld de vereenvoudiging van de factuur, afstemming van de water- en energiescan, ...
- In 2017 heeft de VREG een informatiecampagne gelanceerd over het veranderen van energieleverancier. Het maakte – in samenwerking met Samenlevingsopbouw, VVSG, VEA, Netwerk tegen Armoede, en het Steunpunt – een laagdrempelige flyer voor kwetsbare gezinnen. De informatiecampagne “Je kan minder betalen voor elektriciteit en aardgas. Doe de V-test!” werd gelanceerd op 6 december 2017.
- In 2016 en 2017 heeft de Koning Boudewijnstichting twee oproepen gelanceerd rond projecten met betrekking tot de strijd tegen waterarmoede. Een medewerker van het Steunpunt heeft de jury van deze oproep voorgezeten en ook deelgenomen aan het intervisiemoment met de geselecteerde projecten.
- Het Steunpunt nam deel aan de overlegvergaderingen bij de POD MI, waarin actoren die actief zijn in het project Housing First Belgium hun ervaringen uitwisselen.

3. Adviezen

3.1. Adviezen aan overheden

De tweejaarlijkse Verslagen van het Steunpunt zijn de basis voor aanbevelingen en adviezen, betreffende verschillende thema's en domeinen, en ten aanzien van de verschillende bevoegdheidsniveaus.

Daarnaast waren er in 2017 volgende specifieke adviezen, in verschillende vormen:

- Op vraag van de Eerste Minister bracht het Steunpunt een advies uit over het ontwerp van omzendbrief betreffende de inschrijving van daklozen op een referentieadres. Dit ontwerp werd gezamenlijk voorbereid door de FOD Binnenlandse Zaken en de POD Maatschappelijke Integratie, in samenspraak met de minister van Binnenlandse Zaken, de minister van Maatschappelijke Integratie en de staatssecretaris voor Armoedebestrijding. Ook de OCMW-federaties en organisaties zoals BAPN en het Gemeenschappelijk Daklozenfront werden geraadpleegd. De diverse actoren en kabinetten willen verder met elkaar in gesprek blijven en de uitkeringsinstellingen van de sociale zekerheid en sociale bijstand erbij betrekken.
- Het Steunpunt ontving signalen vanuit verenigingen in de streek van Brugge, die hulp bieden aan rondtrekkende personen. De stedelijke administratie in Brugge interpreteert de reglementering over het referentieadres zodanig, dat een inschrijving op een referentieadres voor wie in een woonwagen woont moeilijker wordt gemaakt dan voorzien in de wet. De administratie vraagt bijvoorbeeld aan rondtrekkende personen om met kassatickets te bewijzen dat ze hun boodschappen wel degelijk deden in supermarkten verspreid over België. Deze onwettige praktijken werden ook aan UNIA gesignaleerd, die daarop in samenwerking met het Steunpunt op 29 november 2017 een reeks aanbevelingen overhandigde aan de FOD Binnenlandse Zaken om hieraan te verhelpen. Er is nog hierover steeds contact met de Stad Brugge en met de bevoegde administraties en kabinetten.
- Het Steunpunt stelde een advies op over de wet tot invoering van een statuut voor pleegzorgers, voordat de wet werd aangenomen op 17 maart 2017. Het advies werd overhandigd aan de Voorzitter en leden van de Commissie Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. In het kader van zijn wettelijke opdrachten, heeft het Steunpunt zich afgevraagd hoe het wetsvoorstel al dan niet zou kunnen bijdragen aan een betere effectiviteit van het recht op bescherming van het gezinsleven en in het bijzonder aan een van zijn wezenlijke elementen, namelijk het behoud van de band tussen ouders en hun geplaatste kinderen. In dit perspectief lijkt het invoeren van de mogelijkheid van een min of meer gedeeltelijke overdracht van de ouderlijke macht aan pleegzorgers in het Burgerlijk Wetboek geen gepast antwoord.
- In 2017 heeft het Steunpunt actief deelgenomen aan verschillende werkgroepen binnen het HPAO: de werkgroep toegankelijkheid, de werkgroep sociale correcties (het Steunpunt bezorgde de input voor een deel van de nota vanuit de werkgroep) en de werkgroep beleidsparticipatie. De nota's vanuit de verschillende werkgroepen werden eind 2017 becommentarieerd.
- In 2017 is er vanuit het kabinet van de Vlaams coördinerend minister een evaluatie van het Armoededecreet opgestart. Het Steunpunt heeft aan de twee bijeenkomsten deelgenomen in

functie van deze evaluatie van verschillende elementen in het Armoedecreet, en hierbij ook de link gelegd met het interfederaal niveau.

- Het Steunpunt werd op 14 december 2017 uitgenodigd voor [de hoorzitting in de Commissie voor Wonen, Armoedebeleid en Gelijke Kansen van het Vlaamse Parlement](#) met betrekking tot de [Nota van de Vlaamse Regering ingediend door viceminister-president Liesbeth Homans over de bijsturing van het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019](#). In zijn bijdrage is het Steunpunt ingegaan op het proces van de bijsturing en op de beleidsopties bij de verschillende rechten die in het Vlaams Actieplan worden vermeld.
- De armoedetoets is een ex ante evaluatie-instrument toegepast op ontwerpregelgeving om de mogelijke impact op armoede te bekijken. Het is dus voor het Steunpunt een interessant instrument in het kader van zijn opdracht van de evaluatie van de uitoefening van rechten in armoedesituaties. Het Steunpunt heeft in 2017 aan twee concrete armoedetoetsen meegewerkt in Vlaanderen.

Een eerste armoedetoets betrof de invoering van de digitale energiemeters. Op 3 februari 2017 keurde de Vlaamse regering de conceptnota 'Digitale meters: uitrol in Vlaanderen' goed. Naar aanleiding daarvan gaf de Vlaamse minister van Energie de opdracht om een armoedetoets uit te voeren. Deze armoedetoets kwam tot stand op basis van een samenwerking tussen het kabinet energie, het VEA, de VREG, het departement Omgeving en armoedebestrijdingsorganisaties: het Netwerk tegen Armoede, Samenlevingsopbouw, en het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. De drie organisaties hebben in april een [gezamenlijke nota](#) opgemaakt met vragen en bedenkingen. Deze vragen hadden ook betrekking op de [actualisering van de kostenbatenanalyse](#) (berekening van kosten en baten van de invoering van digitale meters op verschillende gebruikersgroepen) die op 18 mei 2017 werd gefinaliseerd. Op 30 juni werd de [armoedetoets](#) aan de Regering doorgegeven. De Vlaamse Regering heeft intussen een ontwerp van [decreet](#) en [besluit](#) goedgekeurd.

In 2017 werd de armoedetoets op de conceptnota van de Vlaamse Regering over de toekomstige Vlaamse kinderbijslag '[Voor elk kind en elk gezin een groeipakket op maat](#)' afgerond. Het Steunpunt heeft in het kader van dit proces ook [een nota](#) opgemaakt. Samen met andere betrokken actoren kwam het Steunpunt nog twee keer samen om vanuit de ervaringskennis van mensen in armoede een kwalitatieve inschatting te maken van de impact van de voorgestelde hervormingen op het leven van mensen in armoede. Uit deze armoedetoets werden enkele [beleidsconclusies](#) getrokken die door Kind en Gezin op papier zijn gezet. Het nieuwe decreet, de memorie van toelichting en het advies van de Raad van State zijn terug te vinden op de website van [Kind en Gezin](#).

- De groep Agora waaraan het Steunpunt deelneemt overhandigde aan het Kabinet van de *Ministre de l'Aide à la Jeunesse* van de Federatie Wallonië-Brussel zijn beschouwingen over de transparantie en communicatie van door beroepskrachten opgemaakte documenten. Het artikel van het decreet betreffende de jeugdbijstand over de toegang tot dossiers werd gewijzigd door het decreet over de *Code de la prévention, de l'aide à la jeunesse et de la protection de la jeunesse*, dat in commissie werd aangenomen op 21 december 2017. De toegang tot een dossier wordt vanaf nu gemakkelijker en meer stukken zijn toegankelijk, meer bepaald het medisch-psychologisch verslag. Dit betekent een echte vooruitgang, die is geïnspireerd door het werk van de groep Agora.

- De groep Agora startte met een reeks gedachtenuitwisselingen over het behoud van de band tussen ouders en bij een pleeggezin geplaatste kinderen, om aan de *Ministre de l'Aide à la jeunesse* een tekst te overhandigen naar aanleiding van de opmaak van een specifiek besluit voor de *Services de placement familial*.
- Op vraag van de Brusselse minister van Leefmilieu neemt het Steunpunt deel aan een werkgroep die de minister sinds maart 2017 organiseert in samenwerking met Hydrobru en Vivaqua met betrekking tot waterarmoede. Bedoeling van deze werkgroep is om tot een basis te komen voor een nieuwe ordonnantie met betrekking tot de waterlevering. Het Steunpunt bracht de analyses en aanbevelingen van het tweejaarlijkse Verslag aan in de verschillende bijeenkomsten en had ook een onderhoud met SIA Partners, het onderzoeksbureau dat de werkgroep begeleidt. Men kan deze werkgroep beschouwen als een vorm van ex ante evaluatie van toekomstige regelgeving.

3.2. Bijdragen aan internationale instanties

Het Steunpunt heeft bijgedragen tot het onderzoek dat door het Europees Comité voor Sociale Rechten gevoerd werd over de toepassing van het Europees Sociaal Handvest door de Belgische Staat. Op basis van zijn werkzaamheden heeft het Steunpunt enkele overwegingen doorgegeven met betrekking tot artikel 11, 12, 13 en 30 van het Handvest: recht op bescherming van de gezondheid, recht op sociale zekerheid, recht op sociale en geneeskundige bijstand en recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting.

3.3. Inbreng op studiedagen en colloquia

Het Steunpunt deed binnen verschillende platformen een inbreng, via een presentatie of deelname aan een panel of rondetafel:

- Dagvoorzitter van de Reflectiedag 'Op weg naar een goede praktijk van de lokale adviescommissie water', Samenlevingsopbouw Antwerpen Provincie, VMM en VVSG, 13/01
- Deelname aan rondetafelgesprek: 'Interactie tussen arbeidsmarkt en het Belgische pensioensysteem', Belspo, 14/01
- Voorstelling van het tweejaarlijkse Verslag 2014-2015 in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, Duitstalige Gemeenschap, 25/01
- Les maisons de justice à l'heure de la communautarisation. Constats et défis, Groupe socialiste du Parlement de la FWB et IEV, 17/02
- Deelname aan discussiepanel tijdens 'Studiedag: 'Het grondrecht op wonen: naar een meer resultaatgerichte aanpak?', Uantwerpen, 10/03
- Presentatie tijdens het colloquium 'Précarité hydrique : une tempête dans un verre d'eau ?', Socialenergie, 21/03
- Deelname aan het expertenpanel over de impact van voorwaardelijkheid op mensen in kansarmoede, Caritas Vlaanderen, 24/03

- Presentatie van de bijdrage van het Steunpunt aan de consultatie over de European Social Pillar, Collaborative Platform on Economic and Social Rights (CoE, FRA, ENNHRI, Equinet), 28/03
- Deelname aan de intervisie 'Water voor iedereen', Koning Boudewijnstichting, 29/03
- Familles monoparentales, Ligue des familles, 21/04
- Gastcollege bij de vakgroep rechten, UAntwerpen, 3/05
- Presentatie tijdens de studienamiddag 'Justitie en armoede', Magistratuur & Maatschappij en die Keure, 15/05
- Deelname aan het discussiepanel tijdens het seminaire 'les familles roms sans-abri', CMGVRW, 14/06
- Deelname aan de rondetafel kinderopvang en eenoudergezinnen, Nederlandstalige Vrouwenraad, 22/06
- Deelname aan de rondetafel huisvesting en eenoudergezinnen, Nederlandstalige Vrouwenraad, 21/09
- Deelname aan de rondetafel 'ending poverty' tijdens het 5de CoE-FRA-ENNHRI-EQUINET Collaborative Platform on Social and Economic Rights: A rights-based approach to combating poverty in Europe: between policy and (good) practice, Collaborative Platform on Economic and Social Rights (CoE, FRA, ENNHRI, Equinet), 26/09
- Toelichting armoedesituatie in België op de Federale dag van de diversiteit - focus armoede, Netwerk federale diversiteit, 17/10
- Tussenkost als referentiepersoon tijdens het debat na de filmvertoning van 'I Daniel Blacke' van Ken Loach, Point Culture, 19/10
- Deelname aan rondetafel 'L'accès à une alimentation saine pour les familles à faible revenu', Ipes Food, 8/11
- Presentatie 'Les garanties locatives, clefs d'accès au logement? Expériences de Belgique' tijdens 'Les Journées du logement' in Granges (Zwitserland), Office fédéral du logement OFL, 9/11
- Deelname aan panel van de studiedag 'Kinderen in België zonder kinderbijslag', Famifed, 23/11
- Voorzitter werkgroep 'Share your knowledge and experience' tijdens de studiedag 'Wat als water en energie onbetaalbaar zijn?', Samenlevingsopbouw Antwerpen Provincie, 4/12
- Reflectiedag 'de kijk van magistraten op armoede, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, in samenwerking met IGO, 15/12.

4. Verzamelen en publicatie van rechtspraak

Het Steunpunt heeft als opdracht om de effectiviteit van de mensenrechten in situaties van armoede te evalueren. Daarom beschikt het een [project Rechtspraak](#), waarin rechterlijke beslissingen worden geanalyseerd. Specifiek aan het project van het Steunpunt is dat het rechtspraak verzamelt en gratis publiceert over alle grondrechten, pertinent voor de invalshoek van armoede: huisvesting, bescherming van gezinsleven, gezondheidszorg, arbeid en sociale bescherming, enz.

⊟ *Algemeen*

Pertinente beslissingen worden samengevat in een voor het publiek toegankelijke taal, zonder daarmee de juridische complexiteit uit het oog te verliezen. Vervolgens worden deze samenvattingen op de website gepubliceerd, samen met de geanonimiseerde beslissingen. Elke samenvatting verschijnt zowel in het Nederlands als in het Frans.

Om de kwaliteit en de juridische correctheid te garanderen, controleert het Begeleidingscomité elke samenvatting vooraleer ze gepubliceerd wordt.

In 2017 werd een hele waaier aan thema's behandeld: huisvesting, leefloon, toegang tot de gezondheidszorg, toegang tot de rechtbank etc. Eén van de publicaties in 2017 ging bijvoorbeeld over een zeer recente beslissingen van het EHRM over de plaatsing van kinderen. Het benadrukte dat het artikel 8 positieve verplichtingen in zich draagt, in die zin dat het een Staat ertoe verplicht om ervoor te zorgen dat een gezin over voldoende financiële middelen beschikt om het recht op respect voor het privé- en gezinsleven te garanderen.

Vijf rechtenstudenten (VUB, KUL, ULg, en 2x USt-Louis) hebben bij het Steunpunt in het kader van het project stage gelopen, wat meer is dan vorige jaren. Deze samenwerking met studenten (en hun rechtenfaculteiten) werd door zowel de studenten als het Steunpunt als heel positief ervaren.

⊟ *Verzamelmethodes*

Het verzamelen van rechtspraak gebeurde op verschillende manieren. Zo ontving het Steunpunt niet-gepubliceerde rechtspraak van rechters met wie het contacten onderhoudt, van verschillende soorten rechtbanken: arbeidsrechtbanken, vredegerichten, strafrechtbanken, etc. Met de hulp van stagiairs werd er ook gezocht naar nieuwe en relevante uitspraken in tijdschriften en databanken. Sinds 2017 is het Steunpunt bovendien vrijgesteld van expeditierecht, waardoor het gratis beslissingen kan opvragen bij alle Belgische rechtbanken.

Meer specifiek werd ook onderzoek gedaan naar bepaalde thema's die in verband staan met de andere werkzaamheden van het Steunpunt, zoals het 'statuut van samenwonende', het 'standstill-principe' en het 'referentieadres'. De meeste aandacht ging naar dit laatste thema, waarover bijzonder weinig recente rechtspraak beschikbaar was via de juridische databanken. Daarom werd enerzijds een informele oproep gedaan via een e-groep van arbeidsrechters, en anderzijds een officiële vraag verstuurd naar alle arbeidsrechtbanken en -hoven van het land. Bovendien gingen de medewerkers van het Steunpunt, met behulp van een stagiair, op de griffie persoonlijk op zoek naar relevante rechtspraak. Op deze manier konden al meer dan 30 onuitgegeven beslissingen over het

referentieadres verkregen worden. Het onderzoek naar het ‘statuut van samenwonende’ gebeurde in 2017 door een stagiair, die op zoek ging naar rechtsleer en rechtspraak over de heersende invulling van het begrip ‘samenwonen’. Dit leidde tot een contextualiserend document en enkele samenvattingen van beslissingen rond dit thema. Wat tot slot het ‘standstill-principe’ betreft, werden enkele interessante rechterlijke beslissingen samengevat.

5. Communicatie

In het kader van de doelstelling om de bijdrage van het Steunpunt tot het publieke en politieke debat meer zichtbaar te maken, heeft het Steunpunt een reflectie verdergezet over de optimale wijze van informatie en communicatie.

5.1. Website

Op de website (www.armoedebestrijding.be) biedt het Steunpunt aan het brede publiek informatie aan in de drie landstalen en in het Engels; het Engelstalige en Duitstalige gedeelte zijn weliswaar minder uitgewerkt. De website is het ideale middel om de documenten die het Steunpunt verzamelt en onderzoekt, en ook deze die het zelf opmaakt, openbaar te maken. Zoals ook in de voorbije jaren, blijft de meest geconsulteerde rubriek ‘feiten en cijfers’, waarbij antwoord wordt gegeven op veel gestelde vragen. De meest bezochte vragen zijn deze over de minimumuitkeringen en het aantal mensen in armoede. Zoals ook in het verleden, trekt de jaarlijkse activiteitenkalender in het kader van de Werelddag van verzet tegen armoede vele bezoekers aan. Veel tijd werd uitgetrokken voor het actualiseren van fiches in de rubriek ‘[feiten en cijfers](#)’. Hiervoor kon het Steunpunt rekenen op de medewerking van beroepskrachten in studie- en statistische diensten van de gefedereerde entiteiten en de federale Staat.

In de loop van 2017 werden de werkzaamheden opgestart voor de vervanging van de software van de website en de aanpassing aan nieuwe ontwikkelingen. De nieuwe website zal in 2018 online gaan.

5.2. Persrelaties, mediastrategie en sociale media

Zoals elk jaar ter gelegenheid van de Internationale dag voor de uitroeiing van armoede op 17 oktober, werd naar de geschreven en audiovisuele pers een persbericht verstuurd om aandacht te vragen voor de activiteitenkalender van de Internationale dag, die op de website van het Steunpunt vermeld staat. Het bericht werd opgenomen door Belga en de dag werd in meerdere persartikels besproken.

Tegelijk werd op 16 oktober een twitteraccount (@luttepauvrete) geopend, wat een bijkomend communicatiekanaal geeft. De twitteraccount wordt gebruikt in functie van de actualiteit en van de thema’s die het Steunpunt opvolgt. Qua aantal gebruikers is er een geleidelijke vooruitgang. In december 2017 waren er 92 abonnees en had het Steunpunt 35 tweets gepubliceerd met een bereik van 27.600 personen. Om het bereik te vergroten werd een specifieke mailing gestuurd naar alle correspondenten van het Steunpunt en naar de pers. Het mechanisme werkt ook in de omgekeerde richting, omdat de tweets zo veel mogelijk verwijzen naar de publicaties, persartikels en de website www.armoedebestrijding.be.

Het Steunpunt bekeek ook de mediastrategie rond de publicatie van het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017. Eerder dan voor een persconferentie heeft het Steunpunt deze keer gekozen voor een nauwe samenwerking met twee Belgische kranten, *De Standaard* aan Nederlandstalige kant en *Le Soir* aan Franstalige kant.

5.3. Publicaties

De publicaties zijn beschikbaar op:

<http://www.armoedebestrijding.be/publicatiessteunpuntnota's.htm>

<http://www.armoedebestrijding.be/publicatiessteunpuntartikels.htm>

5.4. Echo in de media

Regelmatig verschijnt het Steunpunt in verschillende media, vooral in de geschreven pers, websites en artikels. Het documentatiecentrum registreerde in 2017 84 vermeldingen in tijdschriftartikels, (digitale) publicaties en kranten. Er zijn bijna evenzoveel Franstalige als Nederlandstalige vermeldingen en een aantal Engelstalige in rapporten van internationale instanties. Er wordt vooral gerefereerd naar de tweejaarlijkse Verslagen van het Steunpunt en de webrubriek met cijfers. In 2017 werd ook regelmatig verwezen naar de werkzaamheden van het Steunpunt over de non-take-up van rechten.

6. Interne werking

6.1. Begeleidingscommissie

De Begeleidingscommissie, voorgezeten door de staatssecretaris voor Armoedebestrijding, heeft de opdracht om de inhoud van de werkzaamheden van het Steunpunt op te volgen en over het respect van de methodologie te waken (art. 8 van het samenwerkingsakkoord). De Begeleidingscommissie is in 2017 driemaal samengekomen.

De behandelde thema's zijn: het activiteitenverslag 2016 van het Steunpunt, het strategisch plan 2017-2019 en de programmatie 2017 van het Steunpunt, het wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek tot invoering van een statuut voor pleegzorgers, de hervorming van de kinderbijslag, het boek 'Op de barricade Jeugdhulp tegen gezinsarmoede', de dringende vraag naar de organisatie van de IMC, het onderzoek 'Uitsluiting van werkloosheidsuitkering. Ervaringen van de betrokkenen', en fiches van het Steunpunt in functie van de bijzondere thematische ministerraad op federaal niveau rond het thema 'Sociale zaken en strijd tegen armoede'. De laatste bijeenkomst in 2017 was volledig gewijd aan de bespreking van de ontwerp teksten van het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017.

6.2. Beheerscomité

Het Beheerscomité heeft drie opdrachten: waken over de goede uitvoering van het samenwerkingsakkoord, bepalen van het personeelsbehoefteplan en opmaken van een ontwerp van budget (art. 7 van het samenwerkingsakkoord). Het Beheerscomité is in 2017 viermaal samen gekomen, onder voorzitterschap van dhr. Ides Nicaise.

Tijdens de bijeenkomsten van het Beheerscomité werden volgende punten besproken: het activiteitenverslag 2016 van het Steunpunt, het strategisch plan 2017-2019 en de programmatie 2017, de resultatenrekening en balans dd. 30/12/17 en de begroting 2017, de organisatie van de IMC, en de plaats van het Steunpunt.

6.3. Team

Het team bestaat dus uit negen personen, met een gemiddeld equivalent van 6,9 voltijdsen over het jaar 2017.

Het team kon ook rekenen op de medewerking van stagiairs voor het project rechtspraak.

Vorming:

- ICT-vorming (3 voormiddagen);
- vorming rond Sharepoint voor het ganse team.

In functie van de werkzaamheden van het Steunpunt werden volgende studiedagen gevolgd:

- Réunion logement ; comptage des morts de la rue ; retour sur la réunion de concertation, Front Commun des SDF, 5/01
- Jongeren uit de jeugdzorg aan het woord, VVSG ism vzw Cachet, 17/01
- Workshop samengestelde indicatoren rond meten armoede en welzijn, KULeuven, 18/01
- "Energie : un droit pour tous", RWADE, 20/01
- Boekvoorstelling Bruno Vanobbergen: 'Spelen in zwarte sneeuw', Kinderrechtencommissariaat, 9/02
- Chaire Francqui: Prof. Diane Roman: 'Vulnérabilité et droit', UNamur, 13/02
- Matinée d'études sur l'adresse de référence, BAPN / Front Commun, 10/03
- Journée d'étude 'Pauvreté et effectivité du principe d'égalité de dignité' à Paris, ATD Quart-Monde France, 17/03
- Brussels Armoederapport 2016. Inzichten in non take-up van de sociale rechten, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, 29/03
- Colloque 'droits du patient : tous concernés !', LUSS, 18/04
- Cera for Dummies, Cera, 21/04
- Les expériences de l'exclusion du chômage, UCL, 21/04

- Colloque 'habitat groupé et solidaire', USaint-Louis, 28/04
- Conférence sur l'accueil des gens du voyage en Wallonie, CMGVRW, 9/05
- 10 jaar Armoedebareometer, Decenniumdoelstellingen, 22/09
- Debat Basisinkomen, Defeyt, Lambrecht, Vanderborght, Van Parijs, 23/09
- Studiedag 'Une appréhension de la sinistralité dans le cadre de l'activation d'un régime de garantie locative', CEHD, 26/09
- Soirée-conférence pour le 5ème anniversaire du CEHD, CEDH, 2/10
- Startmoment campagne, Welzijnzorg, 13/10
- Voorstelling van het federaal Jaarboek 'Armoede in België 2017', POD Maatschappelijke integratie, 13/10
- Journée de refus de la misère 'on a une trop bonne idée', ATD Quart Mond en LST en andere organisaties, 17/10
- "Répondre à l'appel du 17 octobre pour éliminer la pauvreté : un chemin vers des sociétés pacifiques et inclusives", Intergroupe Extrême pauvreté et droits de l'homme au Parlement européen, 17/10
- Accès aux droits et aux services des populations les plus fragiles, Le Forum. Bruxelles contre les inégalités, 20/10
- 10 ans du Pôle Egalité des chances de la Ville de Mouscron, Ville de Mouscron, 17/11
- Conferentie over 'nudging', POD Maatschappelijke integratie, 21/11
- Building a European Social Standards Union - what role for the European Semester ?, EAPN / S&D / Greens, 24/11
- Justice réformée : débat sur les lois pot-pourri, ULB, 12/12

7. Bijlage: Samenwerkingsakkoord

Het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de bestendiging van het armoedebeleid werd ondertekend te Brussel op 5 mei 1998, en goedgekeurd door:

- >> De Vlaamse Gemeenschap, decreet van 17 november 1998, B.S. van 16 december 1998
- >> De federale Staat, wet van 27 januari 1999, B.S. van 10 juli 1999
- >> De Franse Gemeenschap, decreet van 30 november 1998, B.S. van 10 juli 1999
- >> De Duitstalige Gemeenschap, decreet van 30 november 1998, B.S. van 10 juli 1999
- >> Het Waals Gewest, decreet van 1 april 1999, B.S. van 10 juli 1999
- >> Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ordonnantie van 20 mei 1999, B.S. van 10 juli 1999

TEKST VAN HET AKKOORD

Gelet op artikel 77 van de Grondwet;

Gelet op de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, inzonderheid op artikel 92bis, § 1, ingevoegd bij de bijzondere wet van 8 augustus 1988 en gewijzigd bij de wet van 16 juli 1993;

Gelet op de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse Instellingen, inzonderheid op artikelen 42 en 63;

Gelet op de wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap, inzonderheid op artikel 55bis, ingevoegd bij de wet van 18 juli 1990 en gewijzigd bij de wet van 5 mei 1993;

Gelet op de beslissing van het Overlegcomité Federale Regering - Gemeenschaps- en Gewestregeringen van 3 december 1997;

Overwegende dat bestaansonzekerheid, armoede en sociale, economische en culturele uitsluiting, zelfs voor één enkele persoon, op een ernstige manier afbreuk doen aan de waardigheid en aan de gelijke en vervreembare rechten voor alle personen;

Overwegende dat het herstellen van de voorwaarden voor menselijke waardigheid en de uitoefening van de rechten van de mens, zoals bepaald in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948 en in de twee Internationale Verdragen inzake economische, sociale en culturele rechten en inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, een gemeenschappelijk doel is voor iedere overheid van het land;

Overwegende dat daartoe voortdurende en gecoördineerde inspanningen nodig zijn van elke overheid apart en van allen samen, voor het uitstippelen, het uitvoeren en het evalueren van het beleid tot voorkoming van bestaansonzekerheid, tot bestrijding van de armoede en tot integratie van de personen in de samenleving;

Overwegende dat de sociale zekerheid prioritair is voor het behoud van de sociale samenhang en voor het voorkomen van bestaansonzekerheid, armoede en sociale ongelijkheid en voor de menselijke emancipatie;

Overwegende dat het nodig is de bestendiging van dit integratiebeleid te waarborgen, namelijk door het aanpassen en het ontwikkelen van de openbare dienstverlening;

Overwegende dat de betrokkenheid van alle personen bij dit integratiebeleid, reeds bij het uitstippelen ervan, door de overheid moet gewaarborgd worden;

- >> De Federale Staat, vertegenwoordigd door de Eerste Minister, de Minister van Sociale Zaken, de Minister van Tewerkstelling en Arbeid, belast met het beleid van gelijke kansen voor mannen en vrouwen, de Minister van Volksgezondheid en Pensioenen en de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie;
- >> De Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest, vertegenwoordigd door hun Regering, in de persoon van de Minister-President en de Ministers bevoegd voor de coördinatie van het armoedebeleid en voor de bijstand aan personen;
- >> De Franse Gemeenschap, vertegenwoordigd door haar Regering, in de persoon van de Minister-President;
- >> De Duitstalige Gemeenschap, vertegenwoordigd door haar Regering, in de persoon van de Minister-President en de Minister van Jeugd, Vorming, Media en Sociale Zaken;
- >> Het Waals Gewest, vertegenwoordigd door de Minister-President en de Minister van Sociale Actie;
- >> Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, vertegenwoordigd door de Minister-President;
- >> De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, vertegenwoordigd door de leden van het Verenigd College bevoegd voor Bijstand aan Personen;

Kwamen het volgende overeen :

ARTIKEL 1 STE

Zonder afbreuk te doen aan hun eigen bevoegdheden verbinden de ondertekenende partijen zich ertoe hun beleid tot voorkoming van bestaansonzekerheid, tot bestrijding van de armoede en tot integratie van de personen in de samenleving voort te zetten en te coördineren op basis van de hierna volgende principes:

- >> Het realiseren van de sociale rechten, vastgelegd in artikel 23 van de Grondwet;
- >> Een gelijke toegang voor iedereen tot al deze rechten, wat ook maatregelen van positieve actie kan inhouden;
- >> Het invoeren en versterken van de modaliteiten voor de deelneming van alle betrokken overheden en personen, inzonderheid van personen die in armoede leven, aan het uitstippelen, het uitwerken en het evalueren van dit beleid;
- >> Een beleid van maatschappelijke integratie is een inclusief, globaal en gecoördineerd beleid, dit wil zeggen dat het moet gevoerd worden op alle bevoegdheidsgebieden en dat een voortdurende evaluatie van alle ondernomen en overwogen initiatieven en acties daartoe vereist is.

ARTIKEL 2

Daarom verbinden de ondertekenende partijen zich ertoe bij te dragen elkeen binnen hun bevoegdheden aan een "Verslag over Bestaansonzekerheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en Ongelijke Toegang tot de Rechten", verder "het Verslag" genoemd. Dit wordt tweejaarlijks tegen de maand november opgemaakt door het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting", voorzien in artikel 5 van dit akkoord, op basis van de bijdrage van de partijen. Het verslag wordt in de drie landstalen opgemaakt.

Het bevat minstens:

- >> Een evaluatie van de evolutie van onzekere levensomstandigheden, van armoede en van sociale uitsluiting op basis van indicatoren zoals zij overeenkomstig artikel 3 worden vastgelegd;
- >> Een evaluatie van de daadwerkelijke uitoefening van sociale, economische, culturele, politieke en burgerrechten alsook van de ongelijkheid die blijft bestaan wat betreft de toegang tot de rechten;
- >> Een inventaris en een evaluatie van het beleid en van de acties die sinds het vorig verslag werden gevoerd;
- >> Concrete aanbevelingen en voorstellen om de toestand van de betrokken personen op alle in dit artikel bedoelde gebieden zowel op lange als op korte termijn te verbeteren.

ARTIKEL 3

Na overleg met de wetenschappelijke wereld, de bevoegde administraties en instellingen, de sociale partners en de organisaties waar de armen het woord nemen, zullen de ondertekenende partijen onderzoeken welke kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren en instrumenten kunnen gebruikt en/of uitgewerkt worden om de evolutie op alle in artikel 2 bedoelde gebieden te analyseren, opdat de bevoegde overheden op de meest passende manier kunnen ingrijpen. Een eerste reeks indicatoren zal worden vastgelegd voor 15 november 1998.

Zonder afbreuk te doen aan de wetten en reglementen betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de individuen, verbinden de ondertekenende partijen zich ertoe alle gegevens waarover een voorafgaand akkoord wordt bereikt kosteloos ter beschikking te stellen van het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" of de toegang tot deze gegevens te vergemakkelijken, indien ze behoren tot externe diensten. De ondertekenende partijen hebben ook toegang tot deze gegevens.

ARTIKEL 4

- §1ste Het Verslag wordt via de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie vermeld in artikel 9 overhandigd aan de federale Regering en aan de Regeringen van de Gemeenschappen en van de Gewesten, die zich ertoe verbinden het aan hun Raden, Parlementen of Vergaderingen te bezorgen.
- §2 De Federale Regering bezorgt het Verslag binnen de maand na ontvangst aan de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven die op hun beurt binnen de maand advies uit brengen, namelijk over de gebieden die tot hun taken behoren. De Gemeenschappen en Gewesten vragen eveneens advies aan hun adviesorganen die op dit vlak bevoegd zijn volgens dezelfde procedure.
- §3 Alle ondertekenende partijen verbinden er zich toe een debat te houden over de inhoud van het verslag en van de adviezen, inzonderheid over de aanbevelingen en voorstellen van het verslag.

ARTIKEL 5

- §1ste Om het voorgaande te kunnen realiseren wordt een "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" opgericht, belast met de volgende opdrachten:
- >> Informatie over bestaansonzekerheid, armoede, sociale uitsluiting en toegang tot de rechten inventariseren, systematiseren en analyseren op basis van de indicatoren, zoals bepaald in artikel 3;
  - >> Concrete aanbevelingen en voorstellen doen om het beleid en de initiatieven tot voorkoming van bestaansonzekerheid, tot bestrijding van de armoede en tot integratie van de personen in de samenleving te verbeteren;
  - >> Minstens om de twee jaar een Verslag zoals bedoeld in artikel 2 opmaken;
  - >> Op verzoek van één van de ondertekenende partijen, van de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie of op eigen initiatief adviezen uitbrengen of interimverslagen opmaken over ieder vraagstuk dat betrekking heeft op een gebied dat tot zijn opdrachten behoort;
  - >> Structureel overleg organiseren met de armsten.
- §2 Om de doelstellingen van § 1 waar te maken betreft het Steunpunt de verenigingen waar de armen het woord nemen op een structurele en bestendige manier bij zijn werkzaamheden, hierbij gebruikmakend van de dialoogmethode zoals ze ontwikkeld werd bij het tot standkomen van het "Algemeen Verslag over de Armoede".

Het Steunpunt kan ook een beroep doen op alle personen en op openbare of privé organisaties die op dit vlak deskundig zijn.

ARTIKEL 6

§1ste Het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" wordt opgericht als drietalige instelling op federaal niveau, bij het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Het wordt gesubsidieerd door alle betrokken partijen. Voor 1998 wordt een budget ter beschikking gesteld van 20 miljoen frank:

- >> 15.000.000 BF door de federale Staat;
- >> 2.800.000 BF door de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest;
- >> 1.700.000 BF door het Waals Gewest (in overleg met de Franse en de Duitstalige Gemeenschap);
- >> 500.000 BF door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in overleg met de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie).

De bedragen worden jaarlijks geïndexeerd. Het budget kan mits akkoord van alle betrokken partijen worden aangepast na evaluatie door middel van een aanhangsel bij dit samenwerkingsakkoord.

De bedragen worden gestort voor maart van het jaar waarop ze betrekking hebben.

§2 Er moet een permanente en structurele samenwerking zijn tussen het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting en de bevoegde administraties van de Gemeenschappen en Gewesten. Daartoe worden aan het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" wetenschappelijke medewerkers onder één of andere vorm ter beschikking gesteld door de drie Gewesten, namelijk 1,5 full-time equivalent door het Vlaams Gewest, 1 full-time equivalent door het Waals Gewest en 1/2 full-time equivalent door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Indien het om ambtenaren gaat blijven deze deel uitmaken van het personeel van het Gewest.

§3 De Gemeenschappen en de Gewesten zorgen, in volle respect voor elkanders bevoegdheden en budgetten, voor de erkenning en aanmoediging van organisaties waar armen het woord nemen.

ARTIKEL 7

- §1ste Een Beheerscomité wordt bij het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" opgericht, met de volgende opdrachten:
- >> Ervoor zorgen dat dit samenwerkingsakkoord correct wordt uitgevoerd;
  - >> Op voorstel van de Begeleidingscommissie, voorzien in artikel 8, beroep doen op wetenschappelijke instellingen of gespecialiseerde studiediensten die, gelet op hun ervaring en het materieel waarover zij beschikken, het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" kunnen bijstaan in het vervullen van zijn taken. In dit geval moet een overeenkomst worden gesloten met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding;
  - >> Het opmaken voor het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" van een ontwerp van budget waarvan het beheer strikt gescheiden is van de organieke dotatie voor het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding;
  - >> Het bepalen van het personeelsbehoefteplan en inzonderheid het functieprofiel van de coördinator.
- §2 De Voorzitter en de Ondervoorzitter van het Beheerscomité en de coördinator van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting wonen de vergaderingen van de Raad van Beheer van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding bij met raadgevende stem, wanneer punten die betrekking hebben op het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" op de agenda staan.
- §3 Naast de vertegenwoordiger van de Eerste Minister die het Beheerscomité voorzigt, telt dit comité 12 leden onder wie:
- >> 4 leden voorgedragen door de federale Staat;
  - >> 3 leden voorgedragen door de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaamse Gewest;
  - >> 2 leden voorgedragen door het Waals Gewest in overleg met de Franse Gemeenschap;
  - >> 2 leden voorgedragen door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in overleg met de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, onder wie één Nederlandstalige en één Franstalige;
  - >> 1 lid voorgedragen door de Duitstalige Gemeenschap.

Deze leden worden aangesteld op grond van hun deskundigheid en ervaring op de in dit samenwerkingsakkoord bedoelde gebieden. Ze worden door de respectieve Regeringen aangesteld en bij een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit benoemd voor een hernieuwbaar mandaat van 6 jaar.

§4 Daarnaast zijn de Directeur en de Adjunct-directeur van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding alsook de coördinator van het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" leden van het Beheerscomité met raadgevende stem.

ARTIKEL 8

Er wordt een Begeleidingscommissie opgericht onder voorzitterschap van de minister of staatssecretaris die Maatschappelijke Integratie onder zijn bevoegdheid heeft, die de werkzaamheden van het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" begeleidt. De Begeleidingscommissie bewaakt ook de methodologie en criteria zoals bepaald in artikel 3, evenals de vooruitgang van het Verslag. De Begeleidingscommissie bestaat uit de leden van het Beheerscomité, voorzien in artikel 7, minstens aangevuld met:

- >> 4 vertegenwoordigers van de sociale partners, voorgedragen door de Nationale Arbeidsraad;
- >> 2 vertegenwoordigers van de ziekteverzekeringsinstellingen, voorgedragen door het Nationaal Intermutualistisch College;
- >> 5 vertegenwoordigers voorgedragen door de organisaties waar de armen het woord nemen, waaronder een vertegenwoordiger van de daklozen;
- >> 3 vertegenwoordigers voorgedragen door de afdeling Maatschappelijk Welzijn van de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten.

Deze vertegenwoordigers worden voorgedragen op grond van hun deskundigheid en ervaring op de in dit samenwerkingsakkoord bedoelde gebieden. Het Beheerscomité verleent hen een mandaat van 6 jaar.

ARTIKEL 9

Om overleg tussen de verschillende Regeringen te waarborgen, komt de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie minstens tweemaal per jaar bijeen.

Zonder afbreuk te doen aan de bevoegdheden van de overheden waaruit zij is samengesteld, heeft zij tot taak te zorgen voor een globale, geïntegreerde en gecoördineerde benadering van het beleid tot voorkoming van bestaansonzekerheid, tot bestrijding van de armoede en tot integratie van de personen in de samenleving.

Zij wordt door de Eerste Minister voorgezeten en voorbereid in samenwerking met de minister of staatssecretaris die de Maatschappelijke Integratie onder zijn bevoegdheid heeft. Zij staan ook in voor de opvolging ervan. Daartoe doen zij een beroep op de deskundige hulp van de Cel Armoede binnen het Bestuur Maatschappelijke Integratie en van het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting".

ARTIKEL 10

In het kader van de Interministeriële Conferentie Sociale Integratie zullen de ondertekenende partijen de werking van het "Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting" en van dit samenwerkingsakkoord jaarlijks evalueren.

ARTIKEL 11

Het huidig samenwerkingsakkoord streeft er toe de opdracht van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding haar taak te bevestigen zoals omschreven in artikel 2 van de wet van 15 februari 1993 over de oprichting van een Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, in het bijzonder voor de bevoegdheid aangaande de strijd tegen elke vorm van uitsluiting. Dat is dan ook de reden waarom, bij het hernieuwen van de Raad van beheer van het Centrum, de federale regering het Parlement zal uitnodigen rekening te houden met deze bevestiging op basis van de evaluatie voorzien door artikel 10.

Gedaan te Brussel, op 5 mei 1998, in 7 exemplaren.

Voor de Federale Staat : J.-L. DEHAENE, Eerste Minister; M. COLLA, Minister van Volksgezondheid;

M. DE GALAN, Minister van Sociale Zaken; M. SMET, Minister van Tewerkstelling en Arbeid, J. PEETERS, Staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie;

Voor het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap : L. VAN DEN BRANDE, Minister-President;

L. PEETERS, Minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Stedelijk Beleid en Huisvesting;

L. MARTENS, Minister van Cultuur, Gezin en Welzijn;

Voor de Franse Gemeenschap : L. ONKELINX, Minister-President;

Voor de Duitstalige Gemeenschap : J. MARAITE, Minister-President; K.-H. LAMBERTZ, Minister van Jeugd, Vorming, Media en Sociale Zaken;

Voor het Waals Gewest : R. COLLIGNON, Minister-President; W. TAMINIAUX, Minister van Sociale Actie;

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest : CH. PICQUE, Minister-President;

Voor de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie : R. GRIJP, D. GOSUIN, Leden van het Verenigd College bevoegd voor Bijstand aan Personen.

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Adres

Koningsstraat, 138
1000 Brussel

Telefoonnummer Steunpunt

+32(0)2 212 31 67

Algemeen nummer

+32 (0)2 212 30 00

Fax

+32 (0)2 212 30 30

E-mail

armoedebestrijding@cntr.be

Website

www.armoedebestrijding.be